

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Türkiye Gölge Raporu

*32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere
Ocak 2005*

**Kadının İnsan Hakları (KİH) – Yeni Çözümler Vakfı
tarafından hazırlanmış; ve
Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir:**

- AMARGI
- Ankara Kad,n Dayan, ma Vakf,
- CEDAW STK Forumu Haz,rl,k Komitesi
- Çanakkale Kad,n,n El Eme ini De erlendirme Derne i ó Kad,n Dan, ma Merkezi
- Cumhuriyet Kad,nlar, Derne i
- Diyarbak,r Barosu Kad,n Haklar, Uygulama Merkezi
- Edirne Kad,n,n nsan Haklar, ve El Ürünleri Giri imi
- Filmmor Kad,n Kooperatifi
- R S E itlik zleme Grubu
- stanbul Barosu Kad,n Haklar, Uygulama Merkezi
- stanbul Valili i nsan Haklar, Masas,
- stanbul Valili i Kad,n,n Statüsü Birimi
- zmir Barosu Kad,n Komisyonu
- Kad,n Adaylar, Destekleme ve E itme Derne i
- Kad,n,n nsan Haklar, ó Yeni Çözümler Vakf,
- Kad,nlarla Dayan, ma Vakf,
- KAOS GL
- KATAG
- Kibele Kad,n Kooperatifi
- LAMBDA
- Mor Çat, Kad,n S, ,na , Vakf,
- Okmeydan, Morka ,t Kad,n Atölyesi
- Sincan Toplum Merkezini Destekleme Derne i
- Türk Kad,nlar Birli i
- Uçan Süpürge
- Uluslararası, Af Örgütü Türkiye übesi
- Van Kad,n Derne i

B.M. KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW) TÜRKİYE GÖLGE RAPORU ÖZETİ

32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere, Ocak 2005

**Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmış;
Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir.**

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Eylül 2004'de kabul edilen **Türk Ceza Kanunu**, **namus cinayetleri**, **bekaret kontrolü**, **gençler arasında yaşanan cinsel ilişkiler** ve **cinsel yönelim** konularında vahim **toplumsal cinsiyet ayrımcılıkları yapan** bir takım hükümler içermeye devam etmektedir. Aşağıda sıralanan bu maddeler *CEDAW Sözleşmesi Madde 2 ve 15.1* uyarınca yeniden düzenlenmelidir:

- Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Nitelikli İnsan Öldürme'yi düzenleyen Madde 82, namus adıyla tanımlenen cinayetleri tanımlamakta ve kapsamakta yetersiz kalan bir terim olan **ötre** cinayetlerine atıfta bulunur. Dahası, aynı maddenin gerekçesi, öhaksız tahrik halinde ceza indirimine gidilmesine zemin hazırlar. **Namus cinayetleri** Madde 82'de nitelikli insan öldürme olarak sınıflandırılmamalı, ve öhaksız Tahrik'e ilişkin tüm bahisler gerekçeden çıkarılmalıdır.
- Yeni Türk Ceza Kanunu'nda **Genital Muayene'yi** düzenleyen Madde 287, açıkça **öbekaret kontrolü** yasaklı ifadesini kullanmaz ve zorunlu bir önkoşul olarak kadın, rızasız, alımsız, gerektirini belirtmez; dolayısıyla, mevcut haliyle madde, kadınlar, insan hakları, bu yaygın ihlaline zemin oluşturur, sürdürmektedir. Madde 287'de **öbekaret kontrolü** yasaklı ifadesi açıkça kaleme alınmalı; ve hakim veya savcılar, izin verdiği herhangi bir kontrolün yapılabilmesi için kadın, rızasız, zorunlu bir önkoşul olarak yer almalıdır.
- Yeni Ceza Kanunu Madde 104, üçüncü şahısların ikayeti halinde 15-18 yaşlarındaki **genç insanların karşılıklı rızalarıyla yaşadıkları cinsel ilişkileri cezalandırmaktadır**. Madde 104 kaldırılmalı, ve **Çocukların Cinsel İstismarı**, düzenleyen Madde 103'e, 15-18 yaşlarındaki çocukların cinsel ilişkilerinin, ancak zorlama, iddet veya tehdit kullanılmadıkça, veya başka herhangi bir nedenle tarafların rızasız olmadıkça, hallerde cezalandırılmaması, öngören bir hüküm eklenmelidir.
- Yeni Ceza Kanunu Madde 122, **cinsel eğilime dayalı ayrımcılığı** cezalandırmamaktadır. **Öcinsel eğilime dayalı ayrımcılık** bu Maddeye açıkça eklenmelidir.

II. Halihazırda süregelen **Kamu Yönetimi Reform Süreci** uyarınca Merkezi Hükümet, Kadın Sivil Toplum Kurumları ve Toplum Merkezlerini açma ve işletme sorumluluğunu yerel yönetimlere devretmektedir. Sayıların az da olsa varolan Kadın Sivil Toplum Kurumları, **kadına karşı şiddet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaya yönelik hayati öneme sahip sosyal hizmetlerin** sağlanması, yegane ulusal kamu mekanizmalarıdır. Yerel yönetimlerin mali durumları, neredeyse her seçimle idari değişikliklere tabi oldukları göz önünde bulundurulduğunda, devraldıkları Kadın Sivil Toplum Kurumları ile ilgili olarak büyük olasılıkla farklı öncelikler uyarınca hareket edeceklerdir; bu kurumların açık tutulup tutulmayacağı, açık tutulmaları halinde tabi olacakları işletim kuralları, bu önceliklere göre belirlenecektir. Kadın STKları, varolan ihtiyaçları karşılayabilmek için Hükümet'ten bu kamu hizmetlerinin genişletilmesini ve kalitenin artırılmasını talep ederken, mevcut Kamu Yönetimi Reform Yasası, sahada halihazırda işletilen bir sistemi, herhangi makul, somut bir alternatif sistem olmaksızın parçalayarak durumu kötüleştirmeye devam etmektedir. *CEDAW Madde 3 ve 5*'in gerektirdiği uygulamaların sağlanabilmesi için;

- **Merkezi Hükümet, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme sorumluluğunu taşımayı sürdürmelidir.** Yerel yönetimlere, temel işletim ilkeleri ve denetim mekanizmaları, tabi olacak yeni **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir.** Yerel yönetimlerin bu amaçla sarf edecekleri çabalar **Merkezi Hükümet'in çalışmalarının yerine geçmek yerine, destek mahiyetinde olmalıdır.**

III. Toplumsal cinsiyet ayrımı, ortadan kaldırmak ve yasalar önündeki toplumsal cinsiyet e itli inin, uygulamada toplumsal cinsiyet e itli ine etkin dönü ümünü sa lamak için, Türkiye'nin **kotalar dahil geçici özel tedbirlere** zemin hazırlayacak bir takım **yasal değişiklikler** yapması gerekmektedir. Örneğin, kadın örgütlerinin yolumun lobi faaliyetlerine rağmen, Anayasa Madde 10'un yakını tarihte kabul edilen ekli, olumlu ayrımı, benimseyen bir hüküm içermemektedir. Dahası, toplumsal cinsiyet kota sisteminin olmaması, kadınların siyasi katılım fırsatının önünde engel teşkil etmektedir. *CEDAW Maddeleri 2, 4.1 ve Madde 7* uyarınca;

- Anayasa Madde 10 **"Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dahil gerekli tüm önlemleri alır"** cümlesi eklenerek **değiştirilmelidir**;
- Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik yasa, politika ve program uygulamalarının denetlenmesi amacıyla bir **Eşitlik Çerçevesi Yasası** benimsenmeli ve bir **Eşitlik İzleme Komisyonu** veya **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu** kurulmalıdır;
- **Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi** kaydıyla, **siyasi katılımda asgari %30 oranında bir toplumsal cinsiyet kotası** sistemi benimsenmelidir.

IV. Meclis tarafından 2001 yılında kabul edilen yeni **Medeni Kanun**'daki en önemli değişikliklerden biri **"Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi"**nin evli çiftlerin tabii olduğu de facto mal rejimi olarak kabul edilmiştir. Bu sayede, evlilik süresince edinilmiş tüm malların eşit paylaşılması ve ailenin günlük hayatının yeniden üretiminde sarf edilen ve ücretlendirilmeyen kadının emeğinin de eri kabul edilmiştir. Ancak, Evlilikte Mal Rejimlerini düzenleyen Madde 10'un Yürürlük Yasası, **yeni rejimin geriye dönük uygulanmayacağını** ifade eder. Bu durum, kadınların ve kadın örgütlerinin büyük çaplı protestolarına yol açmıştır, çünkü maddenin mevcut hali, halihazırda milyonlarca **evli kadının yasadan yararlanmasını engellemektedir**. *CEDAW Madde 2 ve 16.1c ve 16.1h* için gerekli uygulamaların yapılabilmesi için;

- **Türk Medeni Kanunu** Yürürlük Yasası, Madde 10, **"Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi"**ni, yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği Ocak 2002 tarihinden **önceki dönemi de kapsayacak şekilde değiştirilmelidir**.

V. Türkiye'de **kadınların işgücüne katılım oranı** yaklaşık %26'dır, ki bu da **OECD ülkeleri arasındaki en düşük orandır**; istihdam edilen kadınların %49'u aslında **ücretsiz** aile içi çileridir. Kadın istihdamının daha kesin bir göstergesi olan kentli kadınların işgücüne katılım oranı ise sadece %17'dir. Kıtısal alandaki bu vahim cinsiyet eşitsizliğini gidermek için halihazırda **Hükümetin düzenli ve eşgüdüllü hiçbir eylem planı yoktur**. *CEDAW Madde 11* için gerektirdiği uygulamaların yapılması için Hükümetin ilgili kadın STKları ile yakın işbirliği içerisinde, aile içi köuller içeren **uzun vadeli, eşgüdüllü ve kapsamlı bir eylem planı geliştirmesi** gerekmektedir:

- **Kadın istihdamının 2010 yılına kadar %60'a** (AB 2010 Lizbon Kadın İstihdam Oranı, Hedefi paralelinde) **yükseltilmesi** için net ulusal hedefler belirlenmeli ve sözkonusu hedeflerle politik programlar arasında açık bir bağ kurulmalıdır;
- **Çocuk ve yaşlılara yönelik bakım merkezlerinin** sayısı, kalitesi ve kalitesi **artırılmalı** ve bunlar bütçeleri zorlamayacak ücretlere tabii olmalıdır;
- **Kadınların hareket ve çalışma özgürlüklerini sınırlayan kültürel kısıtlamaların yok edilmesi** için genel olarak kamuoyunu ve özellikle kadınları hedef alan bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları geliştirilmeli ve desteklenmelidir;
- **Kadınları iş hayatına katılmaktan caydıran** özellikle ücretlere ve sosyal güvenli e itli kin olumsuz maddi faktörler, ve cinsiyete dayalı **ücret farklılıkları** ortadan kaldırılmalıdır;
- Yarın-zamanlı ve daha çekici kılacak kariyer fırsatları vermeye ve **esnek bir çalışma düzenine** imkan tanıyacak uygulamaların benimsenmesiyle çalışmaları iyileştirilmelidir;
- Kadınların örgün ve yaygın eğitime ve **işgücü piyasası becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim** programlarına erişimi kolaylaştırmalı ve geliştirilmelidir;
- **Alma, mesleki eğitim ve iş yerinde terfi fırsatları** için çocuk bakım hizmetlerinin tedarik edilmesini ve iş yerinde cinsel tacizin etkin cezalandırılması; ve ebeveyn izinlerine erişimi **İş Kanunu düzenlemelerinde** gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

B.M. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)
Türkiye STK Gölge Raporu
32. B.M. CEDAW Komitesi Oturumu'na sunulmak üzere
Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmıştır. Ocak 2005

1. GİRİŞ

Bu gölge raporu, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne (CEDAW) T.C. Hükümetinin sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel resmi raporda da yer alan son derece önemli birkaç konuya dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Rapor, Kadınların İnsan Hakları, 6 Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmış ve Türk Ceza Kanunu üzerinde çalışılan Kadın Platformu üyesi 27 sivil toplum örgütü tarafından desteklenmiştir.

Bu rapor, Türkiye'de CEDAW'nun uygulanmasındaki eksiklikler ile ilgili kapsamlı veya ayrıntılı bir liste sunmak iddiasına sahip değildir. Rapor daha ziyade, halen Türkiye Millet Meclisi'nin gündeminde bulunan bir takım yasal reform süreçleriyle ilgili kadın örgütlerinin **süregiden savunuculuk ve lobicilik çalışmaları** açısından son derece önemli birkaç konuya odaklanmaktadır.

Türkiye'nin CEDAW'ya sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik dönemsel resmi raporun girişinde belirtildiği üzere, Türkiye'nin son dönemsel raporundan günümüze (1997-2004) uzanan zaman dilimi, büyük ölçüde Türkiye'deki kadın hareketinin sarsılma ve barınma, savunuculuk ve lobicilik çalışmaları sayesinde, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması, doğrultusunda önemli yasal değişikliklere sahne olmuştur. Ancak, CEDAW Komitesi'nin 27. sorusuna cevaben Hükümet, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için Türkiye'nin neredeyse tüm yasal düzenlemeleri tetkik ettiğini ve gerekli değişiklikleri yaptı, şeklinde belirtmiş olsa da CEDAW'nun uygulanmasını engelleyen son derece önemli sorunlar ulusal yasal mevzuatta halen mevcuttur.

Bu raporda ortaya konulan kritik konular alt başlık altında toplanabilir, sırasıyla:

- Yeni Türk Ceza Kanunu'nda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yapan hükümler;
- Kadın Sınırlamaları ve Toplum Merkezlerinin sürekliliğini tehdit eden Kamu Yönetim Reformu Yasası;
- Kadın erkek eşitliğini düzenleyen Anayasa Maddesi'ne yakın tarihte yapılan ve olumlu ayrımcılık bakımından yoksun olan değişiklik ve Eşitlik Çerçeve Yasası;
- Kadınların siyasi katılımının artırılması, amacıyla, Siyasi Partiler ve Seçim Yasası'na asgari %30 kadın kotası getirilmesi kaydıyla acilen yapılması gereken değişiklik;
- Yakın tarihli Türk Medeni Kanun reformu ve evlilikte mal rejimlerini düzenleyen ayrımcı fıkra;
- Kadınların rekor sayılabilecek düzeyde düşük gücüne katılmaları, ve halihazırda bu sorunu gidermeye yönelik kapsamlı bir hükümet eylem planının bulunmaması.

2. TÜRK CEZA KANUNUNDA CİNSİYET AYRIMCI MADDELER

¹ Talebimiz üzerine B.M. DAW (Division for the Advancement of Women) tarafından elimize ulaştırılan Türkiye'nin Dönemsel Raporuna İlişkin Soru ve Cevaplar'ın (S&C Türkiye) 31. sayfasına gönderme yapılmıştır.

Türkiye Millet Meclisinin 2004-2005 yasama dönemi gündemindeki en önemli yasa de i iklikleri aras,nda bulunan Türk Ceza Kanunu (TCK) reformu, kad,na kar , ayr,mc,l ,n ortadan kald,r,lmas, yolunda Türkiye'nin büyük bir ad,m atmas, için önemli bir f,rsat te kil etmi tir. Türkiye'nin dördüncü ve be inci birle ik dönemsel raporunda,² CEDAW Madde 2 ile ilgili bölümde, Hükümet, Türkiye'de halen yürürlükte olan ceza kanununun kad,na yakla ,m,n,n gözle görülür bir ayr,mc,l,k bar,nd,rd, ,n, ve namus cinayetleri, bekaret kontrolleri, tecavüz vb. kad,n,n insan haklar, ihlallerini me rula t,ran çok say,da hüküm içerdi ini kabul etmektedir. Kad,na kar , ayr,mc,l ,n ortadan kald,r,lmas, do rultusunda TCK Yasa Tasar,s,ında yap,lmas, gereken de i ikliklerin uzun bir listesini aktaran hükümet raporu, bu de i iklikler yap,ld, , takdirde, yürürlükteki TCK'n, bar,nd,rd, , öataerkil cinsellik anlay ,ndan hatr, say,l,r bir kopu ö sergileyece ini de do ru bir ekilde kaydetmektedir.

Resmi raporda dile getirilen bu de i ikliklerin büyük ço unlu u, Meclis'te TCK reform sürecinin ba lad, , 2002 y,l,ndan bu yana kad,n STKlar'ın sürdürdü ü yo un kampanya,n gündeminde yer alm, t,r. *ÖTürk Ceza Kanunu'nun Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Reformu*ö adl, sözkonusu kampanya, ülke çap,nda 27 sivil toplum örgütünün temsilcilerinden olu an ve aralar,nda aktivist, hukukçu ve akademisyenlerin de bulundu u *ÖTürk Ceza Kanunu Kadın Platformu*ö taraf,ndan yürütülmü tür. *Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Vakfı*n, öncülük ve koordine etti i Platform, kanunun ayr,mc, hükümlerinin de i tirilmesi amac,yla iki y,l boyunca Meclis'te aral,ks,z lobi yapm, t,r.³

Türkiye resmi raporunun kaleme al,nmas,n,n ard,ndan, 26 Eylül, 2004 tarihinde yeni TCK Meclis'de oylanm, ve kabul edilmi tir. Yeni ceza kanununda 30'dan fazla de i ikli in kad,n gruplar,n,n talep etti i ekilde gerçekte tirilmesini sa layan kampanya, büyük ba ar, elde etmi tir. Ancak bu ilerlemelere ra men, tümüyle e itlikçi bir ceza kanunu olu turulmas,na engel te kil eden, namus cinayetleri ve bekaret kontrollerine ili kin düzenleme gibi çok önemli baz, ayr,mc, hükümler yeni TCK'da aynen korunmaktad,r.

Yeni TCK'da korunan ayr,mc, hükümler ve yap,lmas, gereken de i iklikler a a ,daki gibidir:

2.a. Namus Cinayetleri

Namus cinayetleri halen, Türkiye'deki ba l,ca kad,n,n insan haklar, ihlalleri aras,nda yer almaktad,r. Eski Türk Ceza Kanunu, önamus cinayetiö faillerine yüksek ceza indirimleri sa lamak yoluyla bu zararlı, geleneksel uygulamay, me rula t,rm, ve törelerin kanun üzerinde hüküm sürmelerine yol açm, t,r. Yeni TCK'da öHaks,z Tahriköi düzenleyen Madde 29'ın gerekçesi, sözkonusu maddenin namus cinayetlerine yönelik kullan,lamayaca ,n, belirtmek kayd,yla de i tirilmi tir. Ancak, tek ba ,na bu de i iklik, önceden planlanm, bu vah i cinayetlerin i lenmesini engellemekte yetersiz kalacaktır.

Türk Ceza Kanunu Kad,n Platformu, namus cinayetlerinin yasalar taraf,ndan daha etkin cezaland,r,lmas,n, sa lamak amac,yla, yeni kanunda cinayette a ,rla t,r,c, sebep say,lan durumlar, tan,mlayan Madde 82'nin (öNitelikli nsan Öldürmeö) önamusö ad,na i lenen cinayetleri de kapsayacak ekilde düzeltilmesini talep etmi tir. Böylece, i lenen namus cinayetinin cezas, müebbet hapis olarak düzenlenecektir. Kan saiki ile i lenen cinayetlerin

² Türkiye'nin dördüncü ve be inci birle ik dönemsel resmi raporuna, Kad,n,n Statüsü ve Sorunlar, Genel Müdürlü ü taraf,ndan talebimiz üzerine May,s 2004'de verilen kopyas,na dayanarak, gönderme yap,lm, t,r.

³ Ayr,nt,l, bilgi bak,n,z *ÖTürk Ceza Kanunu Reformu Özet Sonuç Belgesi*ö, Kad,n,n nsan Haklar, ö Yeni Çözümler Vakf,, stanbul, 2004.

(kan davası) a ,rla t,r,c, sebep olu turdu unu aç,kça belirten Madde 82, bu cinayetlerin failleri için daha a ,r cezalar öngörmektedir. Benzer ekilde namus cinayetleri de devletin gerekli önlemleri almak zorunda oldu u geleneksel ve vah i bir ba ka uygulamad,r.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, CEDAW Komitesi⁴ nin 3. ve 11. sorular,na cevaben⁴, *önamus cinayetleri* nin a ,rla t,r,c, sebep say,ld, ,n, belirtmektedir. Oysa, Kad,n Platformu⁴ nun Meclis⁴ e yapt, , toplu ça r,lara ra men, yeni TCK Madde 82 a ,rla t,r,c, sebep olarak *önamus cinayetleri* ö yerine, yeni türemi bir terim olan *ötöre cinayetleri* ni içermektedir. Bu terim, namus ad,na i lenen cinayetleri tan,mlamakta yetersiz kalmaktad,r. *ötöre cinayeti* ö ifadesi öncelikle, Türkiye⁴ nin Do u bölgelerindeki yerel uygulamalarla ba da t,r,lmaktad,r; genelde, sözde öuygunsuzö tav,rlar,yla ailesinin önamusunu kirletti iö iddia edilen kad,n üyeye geni öaile meclisiö denen akrabalar,n verdi i ölüm cezas,n, içerir. öNamus cinayetleriö ise sadece ötöre cinayetleriö ni de il, herhangi bir erke in ki isel önamosö anlay, ,n, lekeledi i görü ünden hareketle bir kad,n, öldürdü ü cinayetleri de içeren daha kapsaml, bir terimdir. Gerçekten de namus cinayetleri, uluslararası, hukuk terminolojisinde ve ilgili tüm BM kararlar,nda *önamus adına işlenen cinayetler* ö olarak tan,mlanm, t,r.

Ayr,ca, ayn, maddenin gerekçesi, bir ötöre cinayetiö nin nitelikli insan öldürme olarak yarg,lanmas, için öhaks,z tahrikö e yol açabilecek hiçbir unsur olmamas,n, art ko ar. Bu da, öhaks,z tahrikö e dayanarak ceza indirimine gidilmesinin halen mümkün oldu unu ima etmektedir. Oysa tan,m, dolay,s,yla öhaks,z tahrikö hükümleri, önitelikli insan öldürmeö için geçerli de ildir. Ayn, sebeple, haks,z tahrik hükümlerinin kan davalar,nda uygulanamayaca ,na hükmeden bir Yarg,tay karar, mevcuttur. Dolay,s,yla, Madde 82⁴ nin gerekçesinden öHaks,z Tahrikö e ili kin tüm bahisler ç,kart,lmal,d,r.

Hükümetlerin gerekli tüm önlemleri almalar,n, gerektiren zararlı, bir geleneksel uygulama olan namus cinayetlerinin, Pekin +5 Sonuç Bildirisie dahil edilmesinde Türkiye Hükümeti Pekin+5 Delegasyonu⁴ nun büyük rol oynad, ,n, hat,rlamakta da fayda vard,r. u halde, mevcut Türkiye Millet Meclisi⁴ nin önamus cinayetleriö terimini kullanmamak için gösterdi i direnç, 2000 y,l,nda Pekin+5 sürecinin uluslararası, platformunda sergiledi i savunuculuk çabalar, ile taban tabana z,tt,r.

2.b. Bekaret Kontrolü

Ne yaz,k ki Türkiye⁴ de bekaret kontrolleri halen farklı, kamu kurulu lar, ve tutukevleri, hatta evlilik öncesi cinsel ilikiye girdi inden üphe edilen kad,nlar,n aileleri taraf,ndan uygulanmaktad,r. Kad,nlara kar , bekarate dayal, ayr,mc,l,k yapan ve kad,n,n insan haklar,n, ve bedensel bütünlü ünü ihlal eden bu uygulama, zaman zaman kad,nlar,n intihar etmelerine veya aileleri taraf,ndan önamosö ad,na öldürölmelerine sebep olmaktadır.

Türkiye⁴ nin dördüncü ve be inci birle ik dönemsal raporunun öKad,n,n ffeitiö ba l,kl, bölümünde, 2002 y,l,nda E itim Bakanl, , Tüzü ü⁴ nden öffetsizlikö bahsinin ç,kart,lmaz, ve Adalet Bakanl, ,⁴ n, tebli etti i 1999 Tüzü ü⁴ nde ökad,na zarar veren veya eziyet eden veya kendi r,zas, olmaks,z,n disiplin cezas, sebebiyle yap,lan bedensel muayeneö nin yasaklanmas, yoluyla, büyük bir toplumsal cinsiyet ayr,mc,l, ,n,n ortadan kald,r,lm, oldu u iddia edilmektedir. Ancak, bu uygulama ceza kanununda kati olarak yasaklanmad, , ve etkin bir ekilde cezaland,r,lmad, , sürece bekaret kontrolleri farklı, bahanelerle uygulanmaya ve cezas,z kalmaya devam edebilecektir.

⁴ S&C Türkiye; s,ras,yla sf. 6 ve 11 (bkz. dipnot 2).

Yeni Türk Ceza Kanunu'nda bekaret kontrolleri, Madde 287 öGenital Muayeneö ba l , , alt,nda ele al,nmaktad,r. Ancak bu uygulamay, öbekaret kontrolüö olarak adland,rmayan sözkonusu madde, bekaret kontrollerini kati olarak cezaland,raktan da uzakt,r. Dahas,, madde her ne kadar ögenital muayeneö karar, verme yetkisini hakim ve savc,larla k,s,tlam, olsa da kad,n,n r,zas,n,n al,nmas, önko ulunu getirmemektedir. Dolay,s,yla mevcut haliyle sözkonusu madde, bu insan haklar, ihlaline meydan vermeye devam etmektedir.⁵

2.c. Genç İnsanların Kendi Rızalarıyla Yaşadıkları Cinsel İlişkilerin Cezalandırılması

Yeni Türk Ceza Kanunu Madde 104, 15-18 ya lar,ndaki gençlerin cinsel ili kilerini ikayete dayal, olmak üzere cezaland,rılmaktad,r. Yasa tasar,s, ikayeti tan,mlamayarak ebeveynler, aileler, okul yöneticileri ve ö retmenler gibi üçüncü ah,slar,n ikayette bulunmalar,na olanak tan,makta ve genç insanlar aras,nda kendi r,zalar,yla ya anan cinsel ili kilerin cezaland,r,lmaz,na meydan vermektedir. Böylece sözkonusu madde genç kad,nlara kar , ayr,mc,l,k yap,lmaz,na ve hak ve özgürlüklerinin k,s,tlanmas,na f,rsat tan,maktad,r.

2.d. Kadınlara karşı Cinsel Eğilime dayalı ayrımcılık

Kad,n hareketinin toplu talebine ra men yeni TCK cinsel e ilime dayal, ayr,mc,l, , cezaland,rılmamaktad,r.⁶ Kamu hizmetleri ve ekonomik etkinliklerde dil, ,rk, renk, cinsiyet, siyasi görü ve benzerine dayal, her türlü ayr,mc,l, , suç sayan Ayr,mc,l,k Maddesiönde (Madde 122) cinsel e ilime dayal, ayr,mc,l, ,n say,lmamas,, halihaz,rda d, lanm, ve iddetli ayr,mc,l, a maruz kalan lezbiyen kad,nlara ve transeksüel insanlara kar , ayr,mc,l, , me rula t,rmak için imkan sa lar. Bekar ve bakire olmayan kad,nlara kar , ayr,mc,l,k te kil eden hükmü ortadan kald,rarak büyük bir ad,m atm, olan ve eksiksiz bir toplumsal cinsiyet e itli inin sa lanmas, için çabalayan yeni TCKön,n sözkonusu maddesinde cezaya tabi ayr,mc, uygulamalar aras,nda cinsel e ilime dayal, ayr,mc,l, ,n aç,kça say,lmaz, bir zorunluluktur.

YENİ CEZA KANUNU'NA ilişkin EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 2 ve 15ön gerektirdi i uygulaman,n gerçekle tirilebilmesi için yeni Türk Ceza Kanunuönun a a ,daki maddeleri de i tirilmelidir:

- **Namus cinayetleri Madde 82'de nitelikli insan öldürme olarak sınıflandırılmalı ve "Haksız Tahrik"e ilişkin tüm bahisler gerekçeden çıkartılmalıdır.**
- **Madde 287'de "bekaret kontrolü yasaktır" ifadesi açıkça kaleme alınmalı; ve hakim veya savcıların izin verdiği herhangi bir kontrolün yapılabilmesi için kadının rızasının zorunlu bir ön koşul olarak yer almalıdır.**
- **Madde 104 kaldırılmalı ve "Çocukların Cinsel İstismarı"ni düzenleyen Madde 103'e, 15-18 yaşlarındaki çocukların cinsel ilişkilerinin, ancak zorlama, şiddet veya tehdit kullanıldığı veya başka herhangi bir nedenle tarafların rızasının olmadığı hallerde cezalandırılmasını öngören bir hüküm eklenmelidir.**
- **"Cinsel eğilime dayalı ayrımcılık" Madde 122'ye bir ayrımcılık şekli olarak açıkça eklenmelidir.**

⁵ Meclis Adalet Komisyonu ögenital muayeneönin tecavüz vakalar,nda delil toplamak için gerekli oldu unu ileri sürmü tür. Gerçekte, cinsel taciz vakalar,nda delil toplamak için tüm bedeninin muayene edilmesi gerekir. Ayr,ca, tecavüz vakalar,nda bakire olan ve olmayan kad,nlar aras,nda ayr,mc,l,k yapan (tecavüze u rayan kad,n,n bakire olmas, durumunda daha a ,r ceza öngören) hüküm yeni kanundan ç,kart,lm, t,r.

⁶ TCK Yasa Tasar,s, Adalet Alt Komisyonu, Platformön cinsel e ilime dayal, ayr,mc,l, , cezaland,rma talebini en ba ta kabul etmi ti. Ancak, bu olumlu yasa de i ikli i, cinsiyetin cinsel e ilimi zaten kapsad, ,n, dolay,s,yla böyle bir eklemenin gereksiz oldu unu iddia eden Adalet Bakan,ön,n müdahalesi ile Adalet Komisyonuönda daha sonra geri çekildi.

3. KAMU YÖNETİMİ REFORMU VE KADIN SİĞİNAKLARI VE TOPLUM MERKEZLERİ'NİN KAPATILMASI TEHDİDİ

Türkiye'nin dördüncü ve beşinci birleşik resmi raporunda Sözleşme'nin 5. Maddesine ilişkin kaydedilen gelişmelerden, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezlerinden bahsedilmektedir. Raporun, olarak bu iki kamu kurumunun, kadına karşı, iddet kadar kadına karşı, sosyal ve kültürel ayrımcılığın da ortadan kaldırılmasıyla yönelik CEDAW maddelerinin etkin uygulanmasında son derece önemli hizmetler verdiğini savunmaktadır. Ancak her iki kurum da, yeni Kamu Yönetimi Reform Süreci kapsamında kapatılma, veya en iyi olasılıkla, hizmet kalitesinde ciddi bir düşüme maruz kalma tehdidiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Halihazırda Meclis gündeminde yer alan yasal değişikliklerden biri olan Kamu Yönetim Reformu, Devletin sosyal Devlet olmaktan kaynaklanan görevlerinden sıyrılıp salt bir koordinasyon ve idari birim dönüşümüne dayanmaktadır. Eritim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu hizmetlerinin büyük bir çoğunluğunun merkezi Devlet kurumlarından yerel yönetimlere devri ve tedariklerinin piyasa dinamikleri uyarınca yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu haliyle Kamu Yönetimi Reform süreci, başta sendikalar ve meslek birlikleri olmak üzere, her çeşit sivil toplum örgütünün ayrı ayrı hedef olmuştur. Söz konusu eleştiriler, Devletin bu reform süreci vasıtasıyla, Merkezi Hükümet olarak tıd, , eritim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi temel kamu hizmetlerinin tedarikindeki sorumlulukların, azımsama yolunu hazırladığını, savdığını dayanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet bakış açısından Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezlerini yerel idarelere devrederek Devletin, kadına karşı, iddetin ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını yapan uygulamaların ortadan kaldırılması, yolunda kadınlar için büyük öneme sahip olan sosyal hizmetleri sağlamak sorumluluğunu da azımsadığını anlamlandırmaktadır. Merkezi Hükümet bütçesinde Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri için ayrılan kaynakların bu reform sürecinde tümüyle kesilecek olması, da son derece endişe vericidir. Keza, yerel yönetimlerin bu mevcut kurumların devamlılığını ve yenilerinin açılması için gereken düzenli kaynak akışının, nasıldır sa layaca, belli değildir. Aksine, sürekli kaynak akışının yerelden sağlanması, çoğu durumda daha da güç olacaktır.

Dahasıyla, mevcut Kamu Yönetimi Yasa Tasarısında bu kurumların yerel yönetimler tarafından nasıldır idare edileceğine, görevlendirilecek personelin vasıflarına veya kurum denetim mekanizmalarına dair net kurallar bulunmamaktadır. Dolayısıyla, her seçim dönemiyle sık sık idari değişikliklere tabi olan yerel yönetimler, kendi bölgelerindeki Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri bakımında da büyük olasılıkla farklı öncelikler uyarınca hareket edeceklerdir; bu kurumların açılıp tutulmayacağı, açılıp kalmaları, halinde yeni yönetim tarafından atanacak personel, ve yeni yönetimin taraf olduğu siyasi amaçlara göre değişiklikli kurallar, hep bu önceliklere göre belirlenecektir.

Bu halde, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme asli sorumluluğu Merkezi Hükümette kalmalıdır. Yerel yönetimlere de, temel işletim ilkeleri ve denetim mekanizmalarına tabi olmak kaydıyla, dilerlerse yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir. Yerel yönetimlerin bu amaçla sarf edecekleri çabalar Merkezi Hükümetin çalışmaları, na destek mahiyetinde olacaktır.

3.a. Kadın Sığınakları

Yaklaşık 70 milyon insanın yaşadığı Türkiye'de eviçi iddet tehdidi altındaki kadınların ihtiyaçları, karılayamayacak kadar az sayıdadır. Türkiye'nin 2. ve 3. dönemsel raporlarıyla ilgili CEDAW görüşmelerinde de belirtilmiştir. Türkiye'nin bir önceki gözden geçirilmesinin yapıldığı 1997 yılında ülkede sadece dokuz sığınak vardı; bugün itibarıyla bu sayı dört kat artmıştır.⁷ Eviçi iddet alan, kadın örgütlerinin oluşturduğu ulusal bir dayanışma ağı olan Kadın Sığınaklar ve Danışmanlık Merkezleri Kurultayı, İstanbul merkezli bir ağ olan Kadın Karşı İddet Platformu gibi çeşitli ulusal ağlar büyük metropollerdeki yoğun talebi karşılayacak yeni sığınaklar açılması için taleplerde bulunmakta, ancak halihazırda sahadaki yoğun gereksinimi karşılamak üzere hükümet tarafından somut bir düzenleme bulunmamaktadır.

B.M. CEDAW Komitesi'nin kadın sığınak sayısının arttırılması ile ilgili 9. sorusuna cevaben⁸, Hükümet, Kamu Yönetim Reformunun belediyeleri *ökadın sığınakları* açmakla yükümlü kılacağını belirtmektedir. Mevcut haliyle Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı, yerel belediyeleri *ökadınlar için koruma evleri*⁹ açmakla yükümlü kılan bir hüküm içermektedir. Ancak Hükümetin verdiği cevap iki önemli nedenle yetersizdir: İlk olarak; yerel belediyelerin de iken mali durumları gözönüne alındığında, Merkezi Hükümet'in maddi desteği olmaksızın çoğu belediyenin sığınak açmak için gerekli kaynakları temin edemeyeceği bellidir. İkincisi; Yasa'da, bu kurumların yerel yönetimler tarafından nasıl idare edileceğine, görevlendirilecek personelin vasıflarına veya kurum denetim mekanizmalarına dair hükümler bulunmamaktadır.

Dahasıyla, sığınakların sayısı kadar, bu sığınakların güvenli ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde idaresi de önemlidir. Örneğin sığınak adresinin gizliliği ilkesi, müratçı kadın ve çocuklara uygun vassıf ve ehitime sahip görevliler tarafından gerekli hukuki, salsık ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, verimli ve güvenli i letim için uluslararası standartlar paralelinde önko ullardır. Hükümet raporunda da belirtildiği üzere, öngörülen standartlara halihazırdaki sığınaklarda bugüne değin erişilememiştir. Dolayısıyla, Kadın Sığınakları İdaresinin, bu alanda tümüyle deneyimsiz olan yerel yönetimlere sözkonusu devri büyük endişe kaynağıdır, kaldıkı Yasa Tasarısında sığınak idaresinde uyulması gereken hiçbir i letim kuralının bahsi geçmemektedir.

3.b. Toplum Merkezleri

Toplum Merkezleri, kırsaldan kente göç eden insanların yoğun olarak yaşadığı büyük şehirlerin ekonomik açıdan yoksun mahallelerinde kurulmuştur. Yetkin sosyal hizmet uzmanları ve psikologların çalıştığı ve çoğunlukla kadın ve çocuklara hizmet veren bu Merkezler, yaygın eğitim programları, yasal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra sosyal yardım sisteminden faydalanma konusunda da danışmanlık hizmetleri vermektedir. Bugün varolan 59 Toplum Merkezi'nin 55'i, Türkiye'nin CEDAW tarafından son dönemsel değerlendirilmesinin (1997) ardından kurulmuştur ve Merkezler bu bağlamda CEDAW hükümlerinin hayata geçirilmesi sürecinde önemli rol oynamıştır.

⁷ Avrupa Parlamentosu uluslararası tavsiye kararına göre, her 10.000 kişilik kadın nüfusuna eviçi iddet mağduru kadın ve çocukların kalabileceği en az bir adet sığınak/barınak yeri gerekmektedir. Basit bir hesaplama Türkiye'de en az 100 sığınak ihtiyacı olduğunu gösterir (her sığınakta yaklaşık 35 yer/yatak bulunmak üzere), ve varolan dokuz adet sığınak gerçek gereksinimi karşılayabilmek açısından son derece yetersizdir.

⁸ S&C Türkiye; sf. 10.

⁹ Kullanılmıyorsa, sığınak kelimesi yerine bu ökoruma evleri ifadesinin türetilmesi, son derece endişe verici ve büyük olasılıkla bilinçli bir terminoloji değişikliği olarak yorumlanabilir; ne de olsa bu yeni ifadenin barındıracağı, ataerkil bakış açısıyla kadınların ökorunmaya muhtaç olduğu noktadan hareket eder.

Türkiye'nin dördüncü ve be inci birle ik raporunun CEDAW Madde 5'ın uygulanmas,nda kaydedilen ilerlemeye ili kin bölümünde belirtildi i gibi, Toplum Merkezleri'nin önemli i levlerinden biri de Kad,nlar için nsan Haklar, E itimi Program,ın,n (K HEP) yayg,n uygulanmas, olmu tur. Program, 1998 y,l,nda Kad,n,n nsan Haklar, ó Yeni Çözümler Vakf, ile Toplum Merkezleri'nden sorumlu devlet birimi olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) aras,nda imzalanan protokol çerçevesinde ve STK-Devlet i birli iyle yürütülmektedir. Program, kad,nlar,n yasal okur yazarl, ,n, ve hak bilincini art,rılmak, ki isel ve toplumsal alanlarda kendi temel haklar,n, kullanma kapasitelerini ve becerilerini geli tirmek için bir araç,t.r.¹⁰ E itimin önemli bir amac, da yerel e itim gruplar,n,, tespit ettikleri yöresel ihtiyaçlar çerçevesinde, kendi yerel kad,n örgütlerini kurmalar, do rultusunda cesaretlendirmektir.

Bugün itibariyle binlerce kad,n K HEP'æ kat,lm, t,r ve e itim süreci bir düzineye yak,n yerel kad,n örgütlenmesini katalize etmi tir. Toplum Merkezleri'nde uygulanan K HEP'ın ba ,ms,z ve d, ardan bir de erlendirmesi, kat,l,mc,lar,n %95'inin çevrelerindeki kad,nlar için birer kaynak ki i olduklar,n,, %63'ünün ya ad,klar, iddeti tümüyle durdurduklar,n,, %22'sinin bu iddeti azaltt,klar,n,; %30'unun kendilerine gelir sa lamak için ev d, ,nda çal, maya ba lad,klar,n,; %54'ünün okula döndüklerini; %74'ünün aile içindeki karar alma güçlerini art,rd,klar,n, ortaya ç,karm, t,r.¹¹ Çok say,da kat,l,mc,, e itim sonras, yerel yönetimlerde yer alm, t,r. Bu anlamda K HEP'ın Toplum Merkezleri'ndeki uygulamas,n,n, CEDAW Madde 3 (her alanda devlet giri imleri), 5 (sosyal ve kültürel davran, modelleri), 7 (siyasal ve sosyal ya am), 10 (e itim) ve 11 (istihdam) ba lamlar,n,n herbirinde e zamanl, geli ime iyi bir örnek olu turdu u söylenebilir. Program,n sahada uygulanmas, için devlet kaynaklar,n,n ayrılmaz,, program,n y,llarca kesintisiz sürdürülebilmesini ve böylesine geni bir alana yay,lmaz,n, sa lam, t,r.

Toplum Merkezleri'nin bulundu u yerlerde, eviçi iddet ma duru kad,nlar,n (namus cinayeti tehdidi alt,ndaki kad,nlar dahil), yasal ve/veya psikolojik dan, manl,k talebiyle Merkezler'deki sosyal hizmet uzmanlar,na yönelmeleri art,k ola an bir davran, halini alm, t,r. Gerekli hallerde sosyal hizmet uzman,, dan, an kad,nlar, en yak,n Kad,n S, ,na ,na yönlendirmektedir. Merkezler ayr,ca, Ailenin Korunmas,na Dair 4320 No.lu Kanun (Eviçi iddete kar , Koruma Emri) hakk,nda bilgilerin yayg,nla t,r,lmaz,n, sa layan önemli bir mekanizma i levi de görmü tür. Dolay,s,yla Toplum Merkezleri'nin kad,na kar , iddetin ortadan kald,r,lmaz,nda önleyici bir rol oynad, ,n, söylemek mümkündür. Bu haliyle Toplum Merkezleri, Kad,n S, ,naklar,ın, bütünleyici niteliktedirler. Kamu Yönetimi Reform Süreci, Kad,n S, ,naklar,ında oldu u gibi, Toplum Merkezleri'nin de, aç,k tutulmalar,na veya yenilerinin aç,lmaz,na dair herhangi bir zorunluluk getirilmeksizin veya uygun i letim ve denetim kurallar, belirtilmeksizin, yerel yönetimlere devrini öngörmektedir.

KADIN SIĞINAKLARI ve TOPLUM MERKEZLERİ için EYLEM TALEBİ

Varolan Kad,n S, ,naklar, ve Toplum Merkezleri a , çerçevesinde, Türkiye, kad,na kar , iddetin ve ayr,mc, uygulamalar,n ortadan kald,r,lmaz,na yönelik ve kad,nlar için hayati önem ta ,yan sosyal hizmetlerin Merkezi Hükümet kaynaklar, ile desteklendi i, çal, ,r durumda ulusal bir mekanizmaya sahiptir. Kad,n STKlar, varolan ihtiyaç, kar ,layabilmek için Hükümet'æn benzer kamu hizmetlerinin geni letilmesini ve kalitenin art,r,lmaz,n, talep

¹⁰ K H taraf,ndan 1995-96'da olu turulan bu saha e itim program,, CEDAW Sözle mesi'ni, kad,n,n temel insan haklar,na dair varolan fikir birli inin uluslararası, do as,n, vurgulamak amac,yla e itimde yard,mc, bir araç olarak kullan,r.

¹¹ Nüket Kardam (2003). *KİH-Yeni Çözümler, Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı 1995-2003: Değerlendirme Raporu*. stanbul: Kad,n,n nsan Haklar, ó Yeni Çözümler.

ederken, mevcut Kamu Yönetimi Reform Yasası, sahada halihazırda iş gören bir sistemi, herhangi makul, somut alternatif bir sistem olmaksızın ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

CEDAW Sözleşmesi Madde 3 ve 5'in gerektirdiği uygulamaların sağlanabilmesi için Kadın Sığınakları, ve Toplum Merkezlerinin varlığını korumasına yönelik a a ,daki önlem ve ko ulların gerçekleştirilmesi acil öneme sahiptir:

- **Merkezi Hükümet, Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri kurma ve işletme sorumluluğunu taşımayı sürdürmelidir;**
- **Merkezi Hükümetin bu konudaki yükümlülüklerine ek olarak, yerel yönetimlere de bölgelerinde yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açma ve işletme hak ve sorumluluğu verilmelidir;**
- **Yerel yönetimlerin bölgelerinde yeni Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri açarak işletmesi, Kamu Yönetim Reform Yasası'na yerleştirilecek aşağıdaki düzenlemelere tabi olmalıdır:**
 1. **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nin işletiminde izlenecek uluslararası standartlara, özellikle gerekli eğitim ve deneyime sahip sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya sağlık çalışanlarının görevlendirilmesi ilkesine uygunluk ve net kurallar dayatan bir hüküm;**
 2. **Kadın Sığınakları ve Toplum Merkezleri'nin işletilmesinden sorumlu yerel yönetimlerin, bu kurumların idaresinde, yetkin ve deneyimli kadın grupları ve sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliği yapmasını gerektiren bir hüküm.**

4. OLUMLU AYRIMCILIK YASASI ve SİYASİ PARTİLER VE SEÇİM KANUNU'NA TOPLUMSAL CİNSİYET KOTASININ EKLENMESİ¹²

Yasalar önünde kadın erkek eşitliği Türk Anayasasının temel ilkelerinden biri olduğu halde, Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik raporda da belirtildiği gibi öfili yasal normlar her zaman gerçek eşitliği mümkün vermez. Kadın hareketi, **yasa önündeki** eşitliğin **uygulamada** eşitliğin etkin dönüşümü için gerekli olan bir takım yasal tedbirlerin benimsenmesi amacıyla Devletle yıllardır yolumun lobi faaliyetleri sürdürmektedir. Bu yasal tedbirlerden bazıları, olumlu ayrımcılık için anayasa değişikliği; Eşitlik Çerçevesi Yasasının benimsenmesi ve Türkiye Millet Meclisi bünyesinde bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Komitesi kurulması; ve Siyasi Partiler ve Seçim Kanununa asgari %30 oranında bir kadın kotasının dahil edilmesidir.

4.a. Olumlu Ayrımcılık için Anayasa Değişikliği

Türkiye'nin CEDAW'a sunduğu dördüncü ve beşinci birleşik raporda Sözleşme Maddesi 15.1'e ilişkin gelişimin aktarıldığı bölümde, Anayasasının 10. Maddesine a a ,daki fikrânın eklenmesini talep eden değişiklik önerisinden bahsedilmektedir:

“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dahil gerekli tüm önlemleri alır.”

¹² Bu bölüm, Kadın Adaylar, Destekleme ve Eşitlik Derneğinden (KADER) Dr. Selma Acuner ve Gönül Dinçer tarafından sunulan belgelerle hazırlanmıştır.

Sözkonusu Anayasa de i ikli i kad,n gruplar,n,n çok yo un lobi faaliyetlerine ra men Nisan 2004'de Meclis Genel Kurulu'nda oya sunulup reddedilmi tir. Nisan 2004'de yürürlü e giren Anayasa de i ikli i a a ,daki gibidir:

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Bu haliyle yasa de i ikli i. toplumsal cinsiyet e itli ini destekleyecek özel önlemlerin benimsenmesi için gerekli anayasal temeli sa layamamakta, ve CEDAW Madde 4 paragraf 1'ın öngördü ü yükümlülü ü yerine getirmekten de uzak kalmaktadır. Sözkonusu yasa de i ikli i, önceki 1982 Anayasas,ında zaten varolan öyasalar önünde e itlikö kavram,ndan ileri geçememektedir.

1982 Anayasas, Madde 10'daki öhiçbir ki iye, aileye, zümreye veya s,n,fa imtiyaz tan,namazö ifadesi son yasal düzenlemede aynen korunmu tur. Mevcut haliyle bu madde, e itim, istihdam ve siyasal kat,l,m alanlar,nda kad,nlara f,rsat e itli i tan,nmas,n, amaçlayan olumlu ayr,mc,l, ,n gerektirdi i tüm önlemlerin reddi için bir temel olarak kullan,labilir. Örne in, Siyasi Partiler Kanunu'na ve Seçim Kanunu'na kad,nlar,n talep etti i kota sisteminin eklenmesine mevcut Madde olanak sa layamaz (bkz: bölüm 4.c).

Dolay,s,yla, Komite'nin 1. sorusuna ili kin Hükümet'in verdi i cevap,n aksine¹³, Madde 10'un yeni kabul edilen hali, kad,nlar,n güçlendirilmesi amaçl, politikalar,n geli tirilmesine hiçbir f,rsat tan,mayacaktır. Dahas,, bu 'soyut eşitlik' kavram, ile kad,na kar , ayr,mc,l, ,n sürdürülmesine zemin sa layacaktır.

4.b. Eşitlik Çerçeve Yasası ve Millet Meclisi bünyesinde bir Eşitlik İzleme Komisyonu

CEDAW Madde 3 ve Madde 15 paragraf 1 uyar,nca ve toplumsal cinsiyet e itli inin tüm yasalar taraf,ndan korunmas,n, sa lamak amac,yla bir E itlik Çerçeve Yasas,ın,n benimsenmesi çok önemlidir. E itlik Çerçeve Yasas,; toplumsal cinsiyet e itli i ilkeleri olan, ayr,mc,l, ,n önlenmesi, f,rsat e itli i ve tüm ulusal yasalara uygulanabilen de facto e itlik için olumlu ayr,mc,l, , içerir; bu sayede, ayr,mc,l, ,n ortadan kald,r,lmas, için tüm önlemlerin al,nmas,n, sa layacak gerekli zemini olu turur ve CEDAW'ın da öngördü ü gibi kad,nlar,n temel hak ve özgürlüklerini erkeklerle tümüyle e it olarak kullanabilmeleri için çal ,r. Böyle bir çerçeve yosas,, Anayasa'n,n öngördü ü toplumsal cinsiyet e itli ine ula ma yolunda etrafl, politika ve stratejilerin olu turulmas,na da yard,mc, olur.

E itlik Çerçeve Yasas,ın,n yan,s,ra Türkiye Millet Meclisi'nde daimi bir E itlik İzleme Komisyonu'nun veya Toplumsal Cinsiyet Ombudu'nun kurulmas,, yasan,n uygulamas,n,n denetlenmesi için zorunludur. Böyle bir daimi yönetim birimi E itlik Çerçeve Yasas,öyle mutabakat halinde, kad,na kar , ayr,mc,l, ,n önlenmesi için yasalar,n, politika ve programlar,n yap,lmas,n, ve uygulanmas,n, gözetebilecek; her sektöre toplumsal cinsiyet bak , aç,s,n,n entegrasyonunu denetleyebilecek; Devlet ve di er resmi ve gayri resmi kurulu lar,n f,rsat e itli ini benimsemeleri için stratejiler ve eylem planlar, geli tirebilecektir.

Türkiye'deki kad,n hareketi 1990'dardan bu yana bir E itlik Çerçeve Yasas, ç,kart,lmas, için u ra maktadır. Yukar,da belirtilen anayasa de i ikli i önerisinin 2004 y,l,nda reddiyle bu çabalar tekrar h,z kazanm, t,r. 2004'de Türkiye'deki kad,n gruplar, bir öE itlik Çerçeve Yasas, Çal, ma Grubuö ba latm, t,r. Grup, tüm dünyadan e itlik çerçeve yasa örnekleri

¹³ S&C Türkiye; sf. 1.

toplama, ve çerçeve yasa, için temel ilkeleri ve bunlar, Türkiye ko ullar,na nas, l uyarlanaca ,n, belirlemi tir. Ancak Hükümet, Toplumsal Cinsiyet E itli i Ombudu sistemi Meclisöte tart, ,ld, , halde, konu üzerinde çal, an kad,n gruplar,yla diyalo a girmemi , i birli ine yana mam, t,r.

4.c. Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu'nda asgari %30 Kadın Kotası

Türkiye'nin CEDAW'a sundu u resmi raporun giri inde ökad,nlar,n meclisteki temsil oran,n,n halen son derece dü ük oldu u ö belirtilmi tir; raporun öSiyasi ve Sosyal Ya amö konulu bölümünde ise, kad,nlar,n siyasi ya amdaki yetersiz temsili detayland,r,larak anlat,lm, t,r. Benzer ekilde, Komite'nin 18. sorusuna cevaben Hükümet¹⁴, kad,nlar,n siyasette çok dü ük bir seviyede temsil edildi ini kabul eder. Ancak, gerek rapor gerekse Hükümet'n cevaplar,, hükümetin mevcut durumu iyile tirmek için herhangi bir niyet veya siyasi irade ta ,d, ,n, göstermekten çok uzakt,r, ve kad,nlar,n siyasi kat,l,m,n, art,rmaq için uygulanabilecek herhangi bir reform önerisi, politika veya program,n da bahsi geçmemektedir. 2002 seçimlerinden bu yana, meclisteki milletvekillerinin sadece %4.4'ü kad,nd,r. Bu oran,n 1935'deki %4.5'den bile dü ük oldu u gerçe i ise¹⁵, acilen bu konuda harekete geçilmesi gereklili ini gözler önüne sermektedir.

Türkiye'deki kad,n hareketi 1990'dardan beri Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'na %30 oran,nda toplumsal cinsiyet kotas,n,n dahil edilmesi için savunuculuk yapmaktad,r. 2002 y,l,nda KADER (Kad,n Adaylar, Destekleme ve E itme Derne i), 10 kad,n STK ile birlikte detayl, bir öSiyasi Partiler ve Seçim Kanunu De i ikli iö yasa tasar,s,n,n yan,s,ra E it Temsil için Anayasa De i ikli i Paketi sunmu ve lobicilik yapm, t,r. Ancak u güne kadar bu de i ikliklerin gerçekte tirilmesine ve kota sisteminin kabulüne yönelik Hükümet'n herhangi bir giri imi olmam, t,r. Yasa teklifinde detayl, aç,kland, , gibi, hem siyasi partiler hem de seçim sistemi taraf,ndan kota sisteminin uygulanmas,n, garantilemek için bu sisteme anayasal bir zeminin haz,rlanması, zaruridir.

OLUMLU AYRIMCILIK için EYLEM TALEBİ

Mevcut haliyle Anayasa, kad,nlar için f,rSAT e itli ini ve de facto toplumsal cinsiyet e itli ini geli tirecek güçte bir temel olmaktan uzakt,r ve CEDAW Madde 3, Madde 4 paragraf 1 ve Madde 15 paragraf 1'ın gerektirdi i uygulamalar, kar ,layamamaktad,r. Dahas,, toplumsal cinsiyet kotas, sisteminin olmamas, kad,nlar,n siyasi kat,l,m f,rSATlar,n, engellemekte ve Devlet CEDAW Madde 3 ve 7'yi yerine getirememektedir. Dolay,s,yla önerilen de i iklik a a ,daki gibidir:

- **Anayasa 10. Madde, “Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dahil gerekli tüm önlemleri alır.” cümlesi eklenerek değiştirilmelidir;**
- **Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik yasa, politika ve programların uygulanmalarının denetlenmesi amacıyla bir Eşitlik Çerçeve Yasası benimsenmeli; ve bir Eşitlik İzleme Komisyonu veya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu kurulmalıdır;**
- **Siyasi Partiler ve Seçimler Kanunu'nun değiştirilmesi ve anayasal zemin sağlanması için tamamlayıcı anayasal değişikliğin yapılması kaydıyla, siyasi katılımında asgari %30 oranında bir toplumsal cinsiyet kotası sitemi benimsenmelidir.**

¹⁴ S&C Türkiye; sf. 18.

¹⁵ Devlet statistik Enstitüsü (D E).

5. Türk Medeni Kanunu'nun Evlilikte Mal Paylaşımı Rejimleri ile ilgili Yürürlük Maddesinin Değiştirilmesi

CEDAW'ın onaylanması, esnasında Türk hükümetinin bir takım maddelere çekince koymasından dolayı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, içeren Türk Medeni Kanun maddeleri olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin ikinci ve üçüncü dönemsel de erlendirilmesi sırasında tartışılan en önemli konulardan birini Türk Medeni Kanun reformu teşkil etmektedir. Meclis tarafından Kasım 2001'de yasalaştırılan ve kadın hareketinin 1980'lerin başından beri benimsenmesi için lobi yaptığı, de i ikliklerin bir ço unu kapsayan yeni Medeni Kanun, son dönemsel de erlendirmeden sonra gerçekleştirilen memnuniyet verici bir gelişmedir.

Türkiye'nin CEDAW'a sundu u dördüncü ve be inci birle ik raporda belirtildi i üzere, yeni Medeni Kanun'daki en önemli de i ikliklerden biri edinilmiş Malların Paylaşım Rejiminin evli çiftlerin tabii oldu u de facto mal rejimi olarak kabulü olmuştur. CEDAW Sözleşmesi Madde 16.2 ile ilgili kaydedilen gelişmenin aktarılması, bölümde, bu yeni rejim sayesinde evlilik süresince edinilmiş tüm malların eşit paylaşımına ilişkin açığıklayan rapor böylece, ailenin günlük yaşamını yeniden üretiminde sarf edilen ücretsiz kadınlara emeğinin de erini kabul etmektedir. Eski Medeni Kanun'da ise, evliliklerin de facto tabii oldu u Mal Ayrım Rejimi, bo anma halinde tam zamanlı, ev-kurucuların, çok zor durumda bırakılmaması, t.r. Türkiye'de kadınların i gücüne katılması oranının %26 gibi son derece düşük bir seviyede olması, da göz önüne alındığında, Medeni Kanun'daki bu de i ikliğin önemi daha iyi anlaşılabilir.

Medeni Kanun'daki bu de i iklik son derece sevindirici bir ilerlemedir ancak, Meclis'in Evliliklerde Mal Rejimlerini düzenleyen 10. Madde'nin Yürürlük Yasasının son dakikada yaptığı, bir de i iklik, yeni mal rejiminin sadece yeni Medeni Kanun'un 1 Ocak 2002'de resmi gazetede yayımlanmasından sonra geçerli sayılması,na sebep olmuştur; yani geriye yönelik uygulanması engellenmiştir.¹⁶ Bu son dakika de i ikli i tüm ülkede kadınların, kadın örgütlerinin ve di er sivil toplum kuruluşlarının büyük çaplı protestolarına yol açmış, t.r. Çünkü, Yeni Medeni Kanun'daki mevcut mal rejimi de i ikli i, bu haliyle, tam zamanlı, ev-kurucusu rolünün dayatılması, dolayısıyla başımsız bir geliri olmayan ve ekonomik ayrımcılıktan muzdarip milyonlarca kadın, ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır.

Resmi rapor ise, yeni düzenlemedeki vahim eksiklikleri yok sayıp sadece *öyeni yasal mal rejimi geriye dönük uygulanmaz* demekle yetinmiştir. Bu özellikle dikkate de er bir noktadır, çünkü kadın grupları, halen sürdürdükleri aralıksız kampanyalarla, düzenlemenin geriye dönük uygulanması için hükümetten Medeni Kanun Madde 10'un Yürürlük Yasasının de i tirilmesini talep etmektedirler.

EVLİLİKTE MAL REJİMLERİ ile ilgili EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 2 ve 16'nın gerekli uygulamasının karlanabilmesi için Türk Medeni Kanun'unun Yürürlük Yasasının da i tirilmesi gerekmektedir:

- **Türk Medeni Kanunu Yürürlük Yasası'nın 10. Maddesi, "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi" yeni Medeni Kanun'un yürürlüğe girdiği Ocak 2002 tarihinden önceki dönemi de kapsayacak şekilde değiştirilmelidir.**

¹⁶ Başka bir deyişle; 20 yıldır evli olan bir çiftin 2005 yılında bo anması halinde, eşit paylaşımına tabii mallar, sadece Ocak 2002'den sonra edinilen mallardan ibaret olacaktır; bu tarihten önce edinilen hiçbir mal paylaşımına tabii tutulmayacaktır. Yasa bu haliyle, Ocak 2002'den önce evlenen kadınların çocuğunu mağdur etmektedir.

6. KADINLARIN DÜŞÜK İSTİHDAM DÜZEYİ

Türkiye'deki kad,n i gücü potansiyelinin büyük bölümü kullan,lmamaktad,r. Günümüzde kad,nlar,n i gücüne kat,l,m oran, yakla ,k %26'dır. OECD ülkeleri aras,nda kaydedilen bu en dü ük oran, geçti imiz birkaç ony,ld,r düzenli dü ü e ilimi göstermektedir. Bu ortalama oran asl,nda gerçek resmin iyimsen bir temsilidir, zira asl,nda çal, an kad,nlar,n %49'u **ücretsiz** çal, an aile i çileridir.¹⁷ Bir ba ka deyi le, kay,tlarda çal, ,yor gözüken çok az say,da kad,n,n sadece yar,s, **ücretli** istihdam edilmektedir. Kad,n istihdam,n,n daha kesin bir göstergesi olan kentli kad,nlar,n,n i gücüne kat,l,m oran, ise %17'de kalmaktad,r.¹⁸

Ara t,r,malar ve saha çal, malar,, kentsel i gücü piyasalar,na kad,nlar,n böylesine dü ük seviyelerde kat,l,m,na iki ana sebep göstermektedirler. İlk olarak, kad,nlar,n geleneksel sorumlulu u addedilen ve özellikle evli ve çocuklu kad,nlar,n ev d, ,nda ücretli bir i aramalar,n, engelleyen, ücretsiz evi i. Kaliteli ve ucuz çocuk bak,m kre lerinin yayg,n olarak bulunmamas,, kad,nlar,n ücretli istihdam,n, ve do um sonrası, i e geri dönmelerini güçle tiren büyük bir engel te kil etmektedir.¹⁹ Ayr,ca, yar,-zamanl, çal, mak veya kariyere ara vermek hallerinde mevcut i düzeninin esneklik göstermemesi, evi i ile ücretli i in beraberli ini oldukça imkans,z k,lmaktad,r.

Kad,nlar,n istihdam,n, engelleyen bir di er önemli etmen ise kad,nlar,n ev d, ,nda özgür hareketini k,s,tlay,c, kültürel ve töresel uygulamalard,r. stanbul'da yap,lan bir saha ara t,r,mas,nda, ücretli bir i te çal, mama nedeni olarak, kad,nlar,n %36's, erkek bir aile üyesinin engel oldu unu; %25'i ev içindeki sorumluluklar,n, sebep göstermi tir.²⁰ Kad,nlar,n dü ük seviyelerde seyreden istihdam,n,n di er sebepleri aras,nda; kad,nlar,n, kad,n i leri olarak kal,pla t,r,lm, dü ük ücretli, sosyal güvenli i olmayan sektörlerde yo unla mas,; kad,nlar,n beceri, e itim ve i deneyimi seviyelerinin dü ük olmas,; ve son olarak i yerinde hiç de ender rastlanmayan cinsel taciz olgusu say,labilir.

Komitenin 19. sorusuna cevaben Hükümet²¹, kad,nlar için beceri geli tirme programlar,na yönelik bir dizi koordinasyonsuz Hükümet giri imini aktarmatad,r. Ancak, yukar,da aç,kland, , gibi, kad,nlar,n dü ük istihdam seviyesi, salt kad,nlar,n i piyasas, becerilerine ve verimliliklerine indirgenemeyecek kadar çok boyutlu sebeplere sahip süregelen bir sorundur. Sorunun çözümü için gerekli olan, Hükümet'ın, samimi bir siyasi irade ile, net hedefler içeren, toplumsal cinsiyet bak, aç,s,na sahip, olay,n aile içi i bölümü, geleneksel k,s,tlamalar, i gücü piyasas,nda ayr,mc,l,k gibi çok çe itli boyutlar,n, e zamanl, ele alan, çok yönlü ve uzun vadeli bir eylem plan, olu turmaktad,r.

KADINLARIN İSTİHDAMINA İLİŞKİN EYLEM TALEBİ

CEDAW Madde 11'ın gerektirdi i uygulaman,n kar ,lanmas, için Hükümet'ın ilgili kad,n STKlar, ile yak,n i birli i içersinde kapsaml, ve uzun vadeli bir eylem plan, çerçevesinde a a ,daki tedbir ve ko ullar, sa lamas, gereklidir:

¹⁷ Devlet statistik Enstitüsü, Hanehalk, gücü Anketi 2003. Ücretsiz çal, an aile i çisi kad,nlar,n ço u tar,m i çileridir.

¹⁸ Devlet statistik Enstitüsü, Hanehalk, gücü Anketi 2003.

¹⁹ Öyleyse, Kamu Yönetimi Reform Yasas, uyar,nca çocuk bak,m merkezlerinin aç,lmas, ve i letilmesi sorumlulu unun yerel yönetimlere devri, kad,nlar,n bel ba lad, , önemli sosyal hizmetleri tehdit eden bir ba ka örnek olarak gösterilebilir.

²⁰ pek İkkaracan (1998). öKentli Kad,nlar ve Hayat,ö, Bilanço 98'de: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. stanbul: Tarih Vakf,.

²¹ S&C Türkiye; sf. 19-22.

- Kadın istihdamının 2010 yılına kadar %60'a (AB 2010 Lizbon Kadın İstihdam Oranı Hedefi paralelinde) yükseltilmesi için net ulusal hedefler belirlenmeli ve sözkonusu hedeflerle politik programlar arasında açık bir bağ kurulmalıdır;
- Çocuk ve yaşlılara yönelik bakım merkezlerinin sayısı, kullanımı ve kalitesi artırılmalı ve bunlar bütçeleri zorlamayacak ücretlere tabi olmalıdır;
- Kadınların hareket ve çalışma özgürlüklerini sınırlayan kültürel kısıtlamaların yok edilmesi için genel olarak kamuoyunu, ve özellikle kadınları hedef alan bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları geliştirilmeli ve desteklenmelidir;
- Kadınları iş hayatına katılmaktan caydıran özellikle ücretlere ve sosyal güvenliğe ilişkin olumsuz maddi faktörler, ve cinsiyete dayalı ücret farklılıkları ortadan kaldırılmalıdır;
- Yarı-zamanlı işi daha çekici kılabacak, kariyere ara vermeye ve esnek bir çalışma düzenine imkan tanıyacak uygulamaların benimsenmesiyle çalışma koşulları iyileştirilmelidir;
- Kadınların örgün ve yaygın eğitime ve işgücü piyasası becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarına erişimi kolaylaştırılmalı ve geliştirilmelidir;
- İşe alma, mesleki eğitim ve işyerinde terfide fırsat eşitliği; çocuk bakım hizmetlerinin tedarikinde işverenin sorumlulukları; işyerinde cinsel tacizin etkin cezalandırılması; ve ebeveyn izinlerine ilişkin İş Kanunu düzenlemelerinde gerekli değişiklikler yapılmalıdır.